

بریتانیا، ملک فاروق را دشمن شماره یک خود می‌دانست^۱ نگاهی نو به ملک فاروق با تکیه بر اسناد خیلی محرمانه انتشار یافته آرشیو وزارت امور خارجه انگلیس

ترجمه صفاءالدین تبرانیان

اسناد تازه انتشار یافته از سوی مرکز اسناد وزارت امور خارجه انگلیس، سیمایی نو از ملک فاروق^۲ را ارائه می‌دهد. از منظر این اسناد، بریتانیا فاروق را دشمن شماره یک می‌پنداشت.

درباره اینکه در خلال جنگ جهانی دوم، فاروق دوست آلمان نازی و ایتالیای فاشیست بوده است یا خیر، اختلاف نظرهایی وجود دارد. در باور بسیاری از مردم، فاروق عنصری انگلیسی بشمار می‌آید، اما اسنادی که به تازگی از سوی آرشیو وزارت امور خارجه انگلیس پس از گذشت حدود نیم قرن منتشر شده است، روایت دیگری را از گرایشهای فاروق ارائه می‌دهد. این مدارک بسیار محرمانه نشانگر آنست که بریتانیا از سال ۱۹۴۲ پی به ارتباط ملک فاروق با آلمانها و مخالفتش با سیاستهای آنان برده بود و

---

۱. آنچه در این نوشتار از نظر خوانندگان گرامی می‌گذرد، چکیده برگردان مقاله‌ای است با عنوان: «سری جدها»: بریتانیا اعتبارت الملک فاروق العدو الأول؛ که در نشریه هفتگی «المجله»، شماره ۹۴۷، مورخ ۱۱ آوریل ۱۹۹۸ چاپ شده است.

نویسنده مقاله ناشناس است اما در حاشیه نوشتار از سوی دکتر عبدالعظیم رمضان، استاد تاریخ معاصر و رئیس گروه تاریخ و باستانشناسی در شورای عالی فرهنگی مصر، اظهار نظر جامعی در خصوص صحت اسناد تازه انتشار یافته درباره فاروق صورت گرفته است که بهره‌وری از مفاد آن به فرصتی دیگر موکول می‌گردد.

۲. فاروق در ۱۹۲۰ در قاهره زاده شد و در انگلستان تحصیل کرد. در ۱۹۳۶ که شانزده ساله بود جانشین پدرش فواد اول، پادشاه مصر شد. در دوره زمامداری فاروق، انگلیسیها همواره در امور داخلی مصر دخالت کردند. شکست ارتش مصر در فلسطین به سال ۱۹۴۸ انتقادهای فراوانی را متوجه فاروق ساخت. در ۲۳ ژوئیه ۱۹۵۲ افسران آزاد مصر قدرت را به دست گرفتند و فاروق را به ایتالیا تبعید کردند. مصر جمهوری شد و فاروق چندی بعد به سال ۱۹۶۵ در سن ۶۵ سالگی درگذشت.

به همین دلیل فشار فزونی را به منظور بازگشت نحاس پاشا و اعضای حزب وفد به قدرت اعمال می‌کرد. بلند پایگان بریتانیایی متقاعد شده بودند که فاروق در جریان جنگ تن به اجرای خواسته‌های آنان نمی‌دهد اما دلایل کافی مبنی بر هواداری وی از آلمانها را نیز در اختیار نداشتند اما آنان مطمئن بودند که فاروق با «متحدان» روابطی را برقرار ساخته است.

به واقع اگر آلمانها در جنگ شکست نمی‌خوردند و متفقین وارد برلین نمی‌شدند و اسناد سری آنها به دست نیروهای انگلیسی نمی‌افتاد، هرگز به طور روشن و مستدل پی به ارتباط فاروق با آلمانها نمی‌بردند. این پیوند و علاقه فاروق، خلاف عهدنامه سال ۱۹۳۶ لندن و قاهره بود، به ویژه مخالف صریح با یکی از بندهای موافقتنامه یاد شده که در آن آمده بود مصر، فرودگاهها، بنادر و تسهیلات لجستیکی و پشتیبانی خود را در خلال جنگ در اختیار بریتانیا قرار می‌دهد. البته در همین عهدنامه تصریح شده بود که انگلیس حق دخالت در امور داخلی مصر را ندارد.

انگلیسیها به منظور تضعیف ارتش مصر، سلاحهای از کار افتاده و فرسوده را در اختیار ارتش قرار دادند. سیاستهای انگلیس در مصر موجب شد تا افسران جوان مصری رویکردی آشکار به آلمانها بیابند. البته این هواداری به افسران محدود نبود و شماری از دانشجویان، روشنفکران و بزرگان الازهر و بسیاری از سیاستمداران از آلمانها پشتیبانی می‌کردند. آنان در برهه‌هایی کار سازماندهی تظاهرات علیه انگلیس و به هواداری از آلمان را به عهده گرفتند.

آگاهی فاروق از اشغال ایران توسط انگلیس

شاید آنچه بیش از همه موجب ناراحتی انگلیسیها شده، گزارش سفیر آلمان در تهران است که طی تلگراف مورخ ژوئیه ۱۹۴۱م / ۱۳۲۰ش آن را به مقامات عالی‌رتبه خود در برلین فرستاده است. و اما مضمون گزارش:

در ۲۹ ژوئیه ۱۹۴۱ [۸ تیر ۱۳۲۰] سفیر مصر در ایران تلگرافی از ملک فاروق دریافت کرد که در آن به وی اطلاع داده شده بود که ستاد نیروهای بریتانیا تصمیم به اشغال چاههای نفت ایران گرفته است به این دلیل که این اقدام برای پیشگیری از هرگونه اقدام آلمانها در مناطق نفت‌خیز عراق و ایران، ضروری می‌نماید تا راه دسترسی آنان به روسیه مسدود و امداد رسانی متفقین ممکن گردد. زمان انجام این عملیات دو ماه تعیین شده بود و تعداد نیم میلیون سرباز و افسر برای تحقق هدفهای تعیین شده تدارک دیده شده بودند. آنچه در قلمرو شرکت نفت ایران و انگلیس قرار دارد و منطقه نفت‌خیز کرمانشاه به تصرف این نیروها درمی‌آید. مناطق موصل و کرکوک نیز در اشغال این

ملک فاروق

نیروها قرار می‌گرفت.

ملک فاروق به سفیر خود در تهران دستور می‌دهد تا شاه ایران و سفیر آلمان در تهران را در جریان امر قرار دهد. سفیر مصر در دیدار خود با شاه ایران از او مصرانه تقاضا می‌کند تا این موضوع را کاملاً محرمانه تلقی کند و به احدی اطلاع ندهد. سفیر مصر به همتای آلمانی‌اش در تهران نیز مآووقع آنچه می‌خواهد رخ دهد را گزارش می‌دهد. وی خاطر نشان ساخت که این نقشه پیش از حمله نیروهای آلمان به اتحاد جماهیر شوروی، طرح‌ریزی شده است. آنگاه علاقه فاروق به گسترش و تقویت مناسبات با آلمان را به آگاهی وی رساند. سفیر مصر خاطر نشان ساخت که بریتانیا، پادشاه مصر را دشمن شماره یک خود می‌داند. وی همچنین افزود که نامه پیشین هیتلر به فاروق باروی گشاده و خندان فاروق دریافت و خوانده شده است.

سفیر مصر در گفت‌وگو با همتای آلمانی، نگرانی خود را نه از بابت اشغال کامل کشورش توسط انگلیسیها بلکه به واسطه عقب‌نشینی اضطراری انگلیسیها از مناطق

اشغال شده مصر به علت پیشروی ژنرال رومل، فرمانده ارتش آلمان اظهار می‌دارد. چرا؟ به دلیل آنکه عقب نشینی اجباری موجب اجرای نظریه سرزمینهای سوخته می‌شد. و در چنین اوضاعی مراکز بازرگانی، کارخانه‌ها، پلها و کانال سونز از بین می‌رفت تا امکان استفاده از آنها توسط ارتش آلمان فراهم نشود.

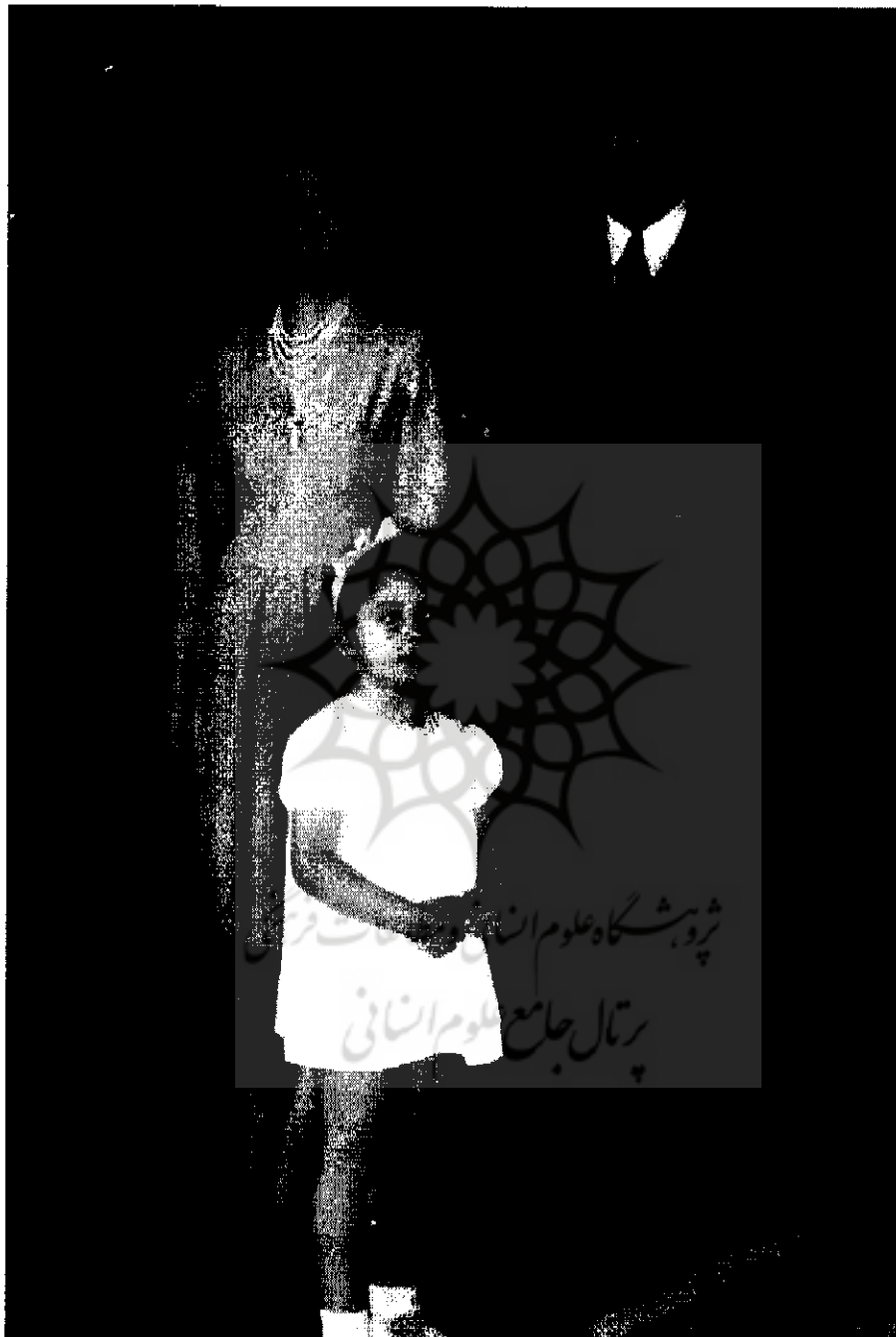
رویکرد فاروق به آلمانها

تلگراف مورخ ۷ مارس ۱۹۴۲ در برگزیده آگاهیهای نوینی است. در این تلگراف تأکید شده بود که یکی از دلایل تمایل فاروق به آلمان نه به خاطر علاقه به هیتلر و رژیم نژادپرست و استبدادی وی است، بلکه به دلیل اینکه از سوی انگلیسیها احساس خطر می‌کرد که آنان قصد برکناری وی از سلطنت را دارند. فاروق احساس کرده بود که انگلیسیها بی‌میل نیستند تا شاهزاده محمدعلی که فردی جاه‌طلب بود را جانشین وی سازند. براساس اسناد و مدارک بریتانیا، این شاهزاده «خدمتگزار و مخلص بریتانیا» معرفی شده است. فاروق نه تنها نسبت به برکناری اش از سلطنت توسط انگلیسیها بیمناک بود بلکه احساس می‌کرد در این راه چه بسا جانش در معرض خطر قرار گیرد. البته از سوی دیگر، عباس حلمی و اطرافیانش سرگرم جوسازی علیه فاروق نزد مقامات آلمانی بودند تا در صورت پیروزی متحدان، او زمام امور مصر را به دست گیرد.

پادشاهی تحت نظر

پرسش اساسی اینجاست که انگلیسیها چه اندازه به تهدید خود درخصوص برکناری فاروق توجه داشتند؟ ره یافت به یک تلگراف محرمانه از اسناد آلمانها که به تاریخ ۳۱ ژوئیه ۱۹۴۲ تنظیم شده است پاسخ روشنی به این پرسش بشمار می‌آید. به استناد آگاهیهای رئیس بخش اطلاعات پلیس برلین: «ملک فاروق در کاخ عابدین به سان یک زندانی نگاهداری می‌شود چرا که او آخرین درخواست انگلیسیها مبنی بر کناره‌گیری از سلطنت را پذیرفته است.»

همچنین در گزارش دیگری آمده است که مردم مصر تردید ندارند که انگلیسیها توان غلبه بر نیروهای رومل را ندارند و در ۲۱ نوامبر ۱۹۴۲ شوقی، سفیر سابق ترکیه در قاهره به هم‌تای آلمانی‌اش در مادرید می‌نویسد که: «ملک فاروق به پیروزی آلمانها در جنگ مطمئن است و امیدوار است آنان را هرچه زودتر در مصر ملاقات کند.»
بهرحال این اسناد تازه انتشار یافته چهره دیگری را از ملک فاروق ترسیم می‌نماید. سیمایی که تاکنون از نگاه محققین مکتوم و ناپیدا بوده است.

محمدرضا بهلوی، فوزیه و دخترشان شهناز | ۳-۱۲۹-ف|